

Marcin Proch*

Wrocławska minigaleria murali

Wrocław murals mini-gallery

Wprowadzenie

Współczesny mural jako element otaczającej nas przestrzeni miejskiej jest stosunkowo nowym zjawiskiem, zdążył jednak na dobre zagościć na ścianach miast oraz w świadomości ludzi. Historia malarstwa na ścianach zaczyna się od malowideł przedstawiających zwierzęta, ludzi oraz symbole w jaskiniach m.in. w Lascaux, Chauvet i Altamirze. Na przestrzeni wieków mural pełnił wiele funkcji. Początkowo służył jako magiczno-symboliczna ilustracja bóstw czy obiektów kultu. W późniejszych czasach dodatkowo stał się elementem dekoracyjnym wnętrz architektonicznych i fasad budowli sakralnych oraz świeckich, by finalnie, przy swoich estetycznych i artystycznych wartościach, stać się wizualnym nośnikiem informacyjno-reklamowym i istnieć w postaci samodzielnego zjawiska twórczego.

Najczęstszym i najbardziej powszechnym nośnikiem muralu są ściany budynków istniejących w przestrzeni miejskiej. Brak jednak ustaleń – czy to w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, czy w wytycznych urbanistyczno-architektonicznych – w jakich okolicznościach i miejscach powinny powstawać murale. Często więc powstają one na ścianach, które z różnych powodów (rozbiórka, przebudowa tkanki miejskiej) zostały obnażone i tworzą martwe powierzchnie w przestrzeni miasta, nie pełniąc żadnej funkcji. Nie jest to jednak zasada, według której wyznaczane są lokalizacje muralu w mieście. Zdarzają się również przypadki współ-

Introduction

A contemporary mural painting as part of the surrounding urban space is a relatively new phenomenon, however, it has already settled for good on the walls of cities and in the minds of people. The history of painting on walls begins with paintings representing animals, people and symbols in caves, for example, in Lascaux, Chauvet, and Altamira. Over the centuries mural painting has performed many functions. Originally, it served as a magical and symbolic illustration of deities and objects of worship. Subsequently, it also became a decorative element of architectural interiors and facades of religious and secular buildings and finally, apart from their aesthetic and artistic values, it became a visual medium of information and advertising and also started existing as an independent creative phenomenon.

The most common and widespread carrier of murals are walls of buildings existing in the urban space. However, there are no indications – in the local area plan or in urban and architectural guidelines – as regards the circumstances and places in which murals should be created. Therefore, they are often created on the walls which for various reasons (demolition, reconstruction of the urban tissue) have been exposed and constitute dead areas in the city space performing no function at all. But it is not the rule according to which locations of murals are determined in the city. There are also cases of co-design architecture along with mural painting. An interesting example is the Cracow Bronowice shopping mall where a large mural was created on 900 m² of walls, which were specially designed for this purpose [1]. This type of solution is not a common practice among architects, nevertheless,

* Wydział Architektury Politechniki Wrocławskiej/Faculty of Architecture, Wrocław University of Science and Technology.

projektowania architektury wraz z murem. Ciekawym przykładem jest krakowska galeria handlowa Bronowice, gdzie na 900 m², na specjalnie zaprojektowanych w tym celu ścianach stworzono wielkoformatowe malowidło [1]. Takie rozwiązanie nie jest częstą praktyką wśród architektów, jednak dzięki regularnej obecności muralu w naszym otoczeniu częściej brana pod uwagę.

Mural w przestrzeni miejskiej spełnia m.in. funkcje artystyczne i estetyczne [2]. Funkcje artystyczne są realizowane poprzez formę plastyczną w kompozycji architektonicznej i urbanistycznej. Do funkcji estetycznych zaliczyć należy:

- ideologiczną, która przedstawia i promuje konkretny światopogląd i przesłanie;
- społeczną, odwołującą się do mechanizmów i ogółu działań ludzi tworzących pewne wspólnoty;
- edukacyjną, mającą na celu promowanie wiedzy oraz wskazywanie dobrych wzorców;
- religijną, dającą możliwość tworzenia miejsc kultu;
- identyfikacyjną, która pozwala grupie ludzi zamieszkującej dany teren (okolice muralu) identyfikować się z tą przestrzenią;
- informacyjno-reklamową, najczęściej obecnie stosowaną, powiadamiającą o różnych wydarzeniach bądź produktach.

Stan badań

Na temat murali w polskiej przestrzeni publicznej, zarówno od strony artystycznej, jak i socjologicznej, pojawiło się już kilkanaście opracowań. Wydane pozycje ukazują historię, twórców, arka powstawania oraz losy muralu, np.: *Graffiti w Polsce 1940–2010* Tomasza Sikorskiego oraz Marcina Rutkiewicza [3], *Łódzkie murale. Niedoceniona grafika użytkowa PRL-u* (Łódź murals. The not appreciated applied art of the Polish People's Republic) Bartosza Stępień [4] czy *Autoportret z murem* Marcina Rutkiewicza [5], a także takie, które ukazywały wpływ muralu na otaczającą go przestrzeń, np.: *Doświadczenie sztuki w przestrzeni miejskiej. Galeria Urban Forms 2011–2013* Agnieszki Gralińskiej-Toborek oraz Wioletty Kazimierskiej-Jerzyk [6] czy *Dialogi wokół murali. Raport z badań opinii przeprowadzonych w ulicznych punktach konsultacyjnych* zespołu badawczego Qualio [7]. Jednakże wszystkie te opracowania łączą wspólny mianownik – są katalogami dokumentującymi wydarzenie, jakim jest mural, i przyczyniają się do rozpowszechnienia wiedzy oraz poszerzania świadomości o nim jako o elemencie przestrzeni publicznej.

Wrocławskie murale

Dziś mural jako zjawisko artystyczne jest na tyle znany, że nikogo już nie dziwi widok elewacji, w którą wpisane zostaje wielkoformatowe malowidło. Istnieją rejony w mieście, gdzie pojawiają się one częściej i tworzą plenerową „galerię”. Na terenie Wrocławia jest wiele takich miejsc. Największym ich skupiskiem jest dzielnica Śródmieście, a konkretnie obszar osiedla Nadodrże, gdzie zagęszczenie powstałych murali jest najwyższe. Jednak jednym z ciekawszych przykładów minigalerii murali jest

thanks to the regular presence of murals in our environment, it is more often taken into consideration.

In the urban space mural painting fulfills, among other things, artistic and aesthetic functions [2]. Artistic features are performed by means of art forms in architectural and urban planning arrangements. Aesthetic functions include:

- ideological – a function presenting and promoting a specific worldview and a message;
- social, which refers to mechanisms and general activities of people who form certain communities;
- educational, aiming at promoting knowledge and presenting good models;
- religious, which gives a possibility of creating places of worship;
- identifying, which allows a group of people living in a given area (vicinity of the mural) to identify with this space;
- information and advertising, the function most commonly used today, which gives information about various events or products.

State of the research

In the Polish public space, both from the artistic and sociological points of view, several studies on murals have been published so far. The issued publications show history, artists, secrets of the beginning and history of the mural, e.g. of *Graffiti w Polsce 1940–2010* (Graffiti in Poland 1940–2010) by Tomasz Sikorski and Marcin Rutkiewicz [3], *Łódzkie murale. Niedoceniona grafika użytkowa PRL-u* (Łódź murals. The not appreciated applied art of the Polish People's Republic) by Bartosz Stępień [4] or *Autoportret z murem* (Self-portrait with a mural) by Marcin Rutkiewicz [5] as well as those which showed the influence of mural painting on the surrounding space, e.g. *Doświadczenie sztuki w przestrzeni miejskiej. Galeria Urban Forms 2011–2013* (Experience of art in urban space. Urban Forms Gallery 2011–2013) by Agnieszka Gralińska-Toborek and Wioletta Kazimierska-Jerzyk [6] or *Dialogi wokół murali. Raport z badań opinii przeprowadzonych w ulicznych punktach konsultacyjnych* (Dialogues about murals. The report on the surveys which were carried out in the consultative street points) by the research team Qualio [7]. However, all these studies share a common feature – they are catalogues which document the event which a mural is and contribute to spreading the knowledge and broadening the awareness of it as a component of the public space.

Wrocław murals

Today, a mural painting as an artistic phenomenon is so well known that nobody is surprised by a facade on which a large painting has been created. There are some city areas where they appear more often and form an outdoor “gallery”. In the territory of Wrocław there are many such places. Their biggest concentration can be found in Śródmieście (Downtown) District, especially in the area of the Nadodrże housing estate where the number of the created

ul. Wyszyńskiego, usytuowana na sąsiednim osiedlu (Olbin). Ulica ta to jedna z głównych arterii miejskich, biegnąca w kierunku północnym, stanowiąca połączenie Śródmieścia z Psim Polem. W trakcie rozwoju miasta ul. Adalbert Strasse (taką nazwę nosiła do roku 1945) kształtowała się jako ciąg komunikacyjny o charakterze usługowo-handlowym otoczony zabudową pierzejową. Podczas II wojny światowej uszkodzeniu lub zniszczeniu uległa duża część Wrocławia, a wraz nią część tej ulicy. W tkance miejskiej pojawiły się luki, które z różnym skutkiem próbuje się do dziś zappełnić. Miejscem, w którym w niewielkiej odległości od siebie występuje wiele murali, jest odcinek ul. Wyszyńskiego od Benedyktyńskiej do Prusa (il. 1). Zlokalizowano tu pięć murali, które pomimo różnej treści i cech plastycznych w kontekście przestrzennym pełnią tę samą funkcję, nazwaną na potrzeby opracowania plastrem. Termin ten określa zabieg plastyczny w obszarze miejskim kryjący i maskujący (w części lub całości) zniszczone lub zaniedbane powierzchnie ścian budynków poprzez umieszczenie na nich malowideł wielkoformatowych, które wraz ze ścianą tworzą nową wartość przestrzenną.

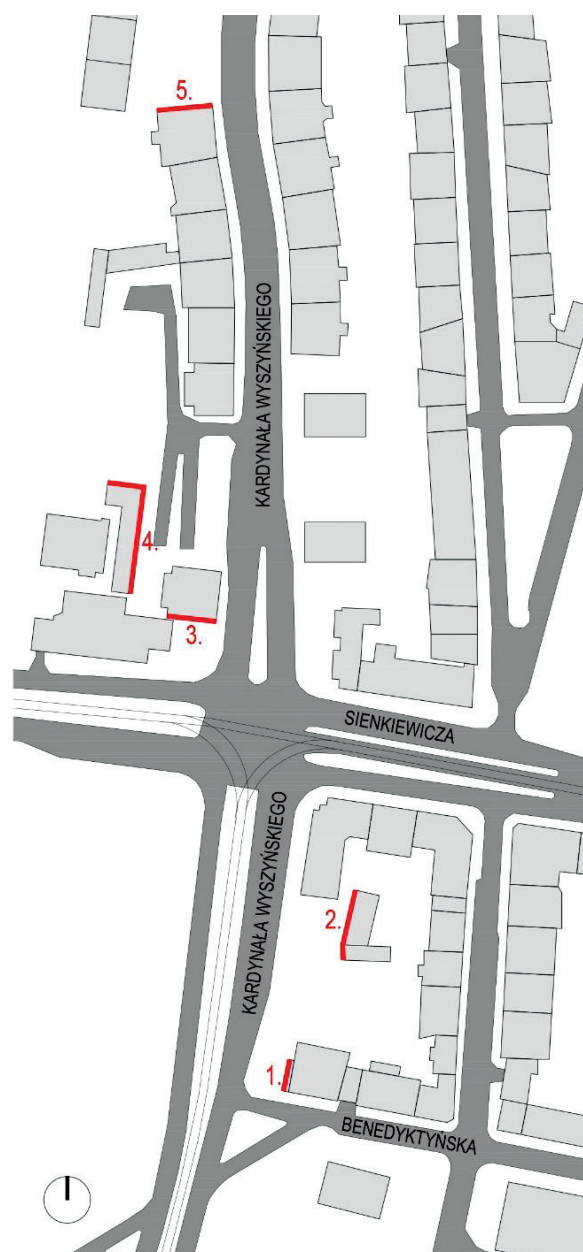
Co słyhać u sąsiadów?

Pierwszy mural (il. 2) powstał w otoczeniu ścisłej zabudowy kamienic oraz wielorodzinnych budynków wielkopłytowych z lat 70. ubiegłego wieku, w pozostałościach nieistniejącej już kamienicy nr 4 przy ul. Benedyktyńskiej. Budynek, na którego resztkach został stworzony, wyburzono z przyczyn technicznych wraz z trzema innymi, stojącymi równolegle do ul. Wyszyńskiego. Aby nie naruszyć struktury konstrukcyjnej sąsiedniego, stojącego przy ul. Benedyktyńskiej nr 6 budynku, część ścian i stropów zabezpieczono i pozostawiono, co zaowocowało stworzeniem obiektu o przestrzennej kompozycji i specyficznej tektonice.

W muralu (il. 3) wykorzystano pozostawiony układ elementów pionowych i poziomych. Zabieg ten pozwolił na przedstawienie rzeczywistego przekroju budynku wraz z życiem, jakie w nim się odbywało. Komórki ukazują lokatorów w różnych sytuacjach rodzinnych. W prostej formie, w ciepłych i pozytywnych barwach zaprezentowano sceny z życia mieszkańców. W odróżnieniu od pozostałych, w jedną komórkę wpisany został negatyw – obraz pokazujący patologiczną sytuację przemocy domowej. W kontekście budynku mieszkalnego przedstawiono problemy społeczne występujące pod naszym dachem, tuż za drzwiami. Malarstwo wykonane przez grupę Kolektyf zostało oddane do użytku w grudniu 2007 r. Powstało z inicjatywy Stowarzyszenia Generacje [8] w ramach Wrocławskiej Kampanii Przeciwdziałania Przemocy na rzecz przeciwdziałania przemocy wobec kobiet [9].

Mural zaprojektowany w układzie wertykalnym zajmuje całość ściany pozostałej po kamienicy nr 4 przy ul. Benedyktyńskiej. Wykorzystuje tektonikę ścian i stropów, na których został namalowany, pomimo tego jest to był samodzielny. Kolor żółty, będący barwą dominującą, zamyka całe założenie i odcina się od ściany sąsiedniego budynku nr 6. Użycie krzykliwych barw w zestawieniu

murali jest najwyższe. Jednak, one of the most interesting examples of a mini-gallery of murals is Wyszyńskiego Street which is situated in the neighbouring housing estate (Olbin). This street is one of the main arterial roads of the city, which runs to the north and connects Śródmieście with Psie Pole. During the development of the city Adalbert Street (the name of the street which was in use until 1945) was formed as a transportation route of a service and trade character and it was surrounded by frontage

Il. 1. Mapa lokalizacji murali istniejących w obrębie ul. Wyszyńskiego we Wrocławiu (rys. M. Proch)

Fig. 1. Map of locations of murals existing in the area of Wyszyńskiego Street in Wrocław (drawn M. Proch)

- 1 – *Co słyhać u sąsiadów?/What's up with the neighbours?*
- 2 – *Struktura życia jest wrażliwą formą/The structure of life is a sensitive form*
- 3 – *Muralia/Muralia*
- 4 – *Materializm/Materialism*
- 5 – *Głodomory/Guzzlers*

Il. 2. Mural 1 i 2 przy ul. Wyszyńskiego (fot. M. Proch)

Fig. 2. Mural 1 and 2 at Wyszyńskiego Street (photo by M. Proch)

z czernią ma na celu spotęgowanie odczuwania treści, jaka jest w nim zawarta. Wykorzystanie zastanego układu pozwala ukazać treść widzom stopniowo, w miarę przybliżania się do obiektu. Całość możemy odczytać dopiero stojąc przed murem *en face*. Trójwymiarowość tła, jakim jest pozostałość konstrukcyjna, wraz ze zmianą pory dnia pozwalają dodatkowo na zróżnicowany odbiór malowidła rano, w południe czy przed zachodem słońca. Umieszczenie równoległe do ulicy zapewnia dobrą widoczność dla przechodniów i kierowców udających się zarówno na północ, jak i na południe. Z racji lokalizacji na rogu ulic niemal wylewa się ono na ciąg komunikacyjny, manifestując w sposób bardzo intensywny swoją obecność.

Omawiany mural jest pierwszym przykładem zjawiska plastra. Na ogół powstaje ono na powierzchniach zniszczonych ścian, w celu ich zamaskowania. W tym kon-

development. During World War II a large part of Wrocław was damaged or destroyed, including a part of this street. The gaps, which appeared in the urban tissue then, have been filled with varying degrees of success. A section of Wyszyńskiego Street from Benedyktyńska Street to Prusa Street constitutes a place where there are many murals at a short distance from one another (Fig. 1). Five murals were located here, which despite different contents and artistic features in the spatial context, perform the same function – for the needs of this study they are called “plaster” (wall patches). This term is a reference to an artistic activity in the urban area, which hides and camouflages (in whole or in part) destroyed or neglected surfaces of walls of buildings by placing large-format paintings on them, which together with the wall constitute a new spatial value.

Co słychać u sąsiadów? (What's up with the neighbours?)

The first mural (Fig. 2) was created in the environment of the compact development of tenement houses and multi-family large-panel buildings from the 1970s in the remains of an already non-existing tenement house No. 4 at Benedyktyńska Street. The building, on the remnants of which it was created, was demolished along with three other buildings standing parallel to Wyszyńskiego Street due to technical reasons. In order not to disturb the constructional structure of the neighbouring building No. 6 at Benedyktyńska Street, part of the walls and ceilings were secured and left, which led to the creation of a new building characterised by the spatial arrangement and specific tectonics.

The old system of vertical and horizontal elements was used in the mural (Fig. 3). This procedure made it possible to present the actual cross-section of the building along with the life which took place in it. The cells showed tenants in a variety of family situations. Scenes from the life of the residents were presented in a simple form as well as in warm and positive colours. In contrast to the rest of them, one cell depicted a negative – an image showing a pathological situation of domestic violence. Social problems occurring under our roof, just

Il. 3. Mural nr 1, *Co słychać u sąsiadów?* (fot. M. Proch)

Fig. 3. Mural No. 1, *What's up with the neighbours?* (photo by M. Proch)

kretnym przypadku zastosowano go w inny, przemyślany i zamierzony sposób. Tutaj przedmiotem zabiegu plastycznego został samodzielny fragment obiektu architektonicznego, jakim jest pozostałość po kamienicy nr 4. Struktura ta nie pasowała kompozycyjnie do istniejącej zabudowy, jednak po nałożeniu na nią muralu stała się nową przestrzenną wartością postrzeganą już na innych zasadach. Trójwymiarowe wielkoformatowe malowidło ściennie jest w przestrzeni miejskiej uzasadnione i może istnieć jako dzieło artystyczne. Mural został zastosowany jako zabieg tymczasowy. Pokrywa on pozostałość po dawnej kamienicy i pozwala w estetyczny oraz społecznie zaangażowany sposób przeczekać czas do ponownego zagospodarowania pierzei.

Struktura życia jest wrażliwą formą

Wskutek wyburzenia kamienicy nr 4 i trzech sąsiadujących z nią budynków otwarty kwartał ograniczony ul. Wyszyńskiego, Benedyktyńską, Sienkiewicza oraz Sępa-Szarzyńskiego. W środku znajduje się przeznaczony do rozbiórki budynek nr 47 oraz przyległa do niego dobudówka. Na ścianie tego obiektu, ułożonego równolegle do ul. Wyszyńskiego, powstał drugi mural.

Malowidło zostało stworzone w czerwcu 2012 r. w ramach projektu BWA Wrocław Out of sth vol. 3 [10] przez szwedzkiego artystę Ekta, który jest również jego pomysłodawcą (il. 4). Autor ukazuje tu różne elementy ludzkiego życia, zilustrowane przez rzeczy zestawione ze sobą w dość delikatnym i kruchym układzie. Obrazuje to, w jak wiotkim i słabym systemie zależności funkcjonuje człowiek, gdzie naruszenie jednego z elementów może prowadzić do dużej zmiany lub w najgorszym przypadku do katastrofy całego układu.

Kompozycja ma charakter horyzontalny, choć nie jest to oczywiste, ze względu na układ wertykalny elementów składających się na strukturę muralu. Wykorzystano kolorystykę achromatyczną, czarno-białą bez odcieni szarości, co wraz z prostą ilustracją stanowi czytelne i spójne zestawienie. Mural z racji swojej lokalizacji jest cofnięty

behind the door were presented in the context of a residential building. The painting made by a group called Kolektyf was completed in December 2007. It was created on the initiative of the Association of Generations [8] within the framework of Wrocław Campaign of Violence Prevention to combat violence against women [9].

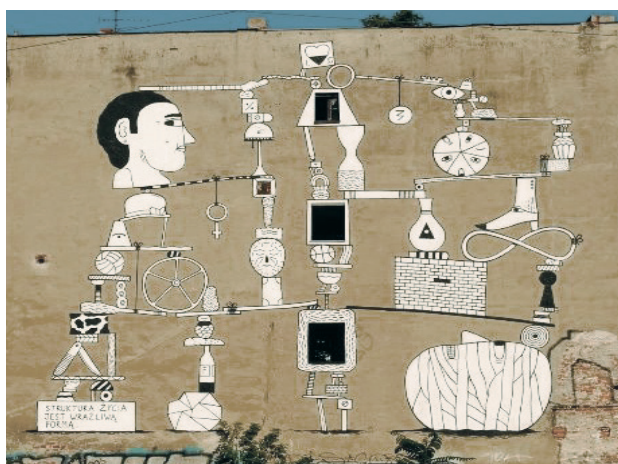
The mural which was designed in a vertical system occupies the whole remaining wall of building No. 4 at Benedyktyńska Street. It uses tectonics of walls and ceilings on which it was painted, but in spite of that it forms an independent entity. The yellow colour, which is the dominant colour, closes the whole layout and cuts it off from the wall of the neighbouring building No. 6. The application of gaudy colours in combination with black aims at intensifying the feeling of the content which is included in it. The use of the existing system makes it possible to show the content to the viewers gradually as they come closer to the object. The whole can be understood only when standing *en face* in front of the mural. The three-dimensional background, which is the structural residue, along with the change of the time of day additionally makes it possible to perceive the painting differently in the morning, at noon or before the sunset. The location parallel to the street provides good visibility for pedestrians and drivers who proceed both north and south. Due to the location on the corner of the streets, it almost “pours” into the main transportation road manifesting its presence in a very intensive way.

The discussed mural is the first example of the phenomenon of “plaster”. In general, it is created on destroyed surfaces of walls in order to camouflage them. In this particular case it was used in another, thoughtful and intended manner. Here, the subject of this artistic activity was a detached piece of an architectural object, which is a remnant of the house No. 4. This structure did not fit the arrangement of the existing development, however, after applying the mural it became a new spatial value which as of now was perceived on a different basis. The three-dimensional large mural painting is justified in the urban space and it can exist on the basis of the artistic activity. The mural was applied as a temporary treatment. It covers the remnant of the former tenement house and thus enables us, in an aesthetic and socially engaged way, to wait for the time until the next redevelopment of the frontage is done.

Struktura życia jest wrażliwą formą
(The structure of life is a sensitive form)

As a result of the demolition of the tenement house No. 4 and three neighbouring buildings a quarter limited by Wyszyńskiego, Benedyktyńska, Sienkiewicza and Sępa-Szarzyńskiego Streets was opened. In the middle there is building No. 47 which is intended to be demolished as well as an extension adjacent to it. On the wall of object No. 47, situated parallel to Wyszyńskiego Street, the second mural was created.

The mural painting was created in June 2012 within the framework of Project BWA Wrocław Out of sth vol. 3 [10] by the Swedish artist Ekta, who is also its designer

Il. 4. Mural nr 2, *Struktura życia jest wrażliwą formą* (fot. M. Proch)

Fig. 4. Mural No. 2, *The structure of life is a sensitive form* (photo by M. Proch)

w stosunku do pierzei zabudowy i w porównaniu z sąsiednim murem, który mocno zaznacza swoją obecność, pozostaje na drugim planie, w inny sposób zapewniając sobie byt w tej przestrzeni. Główną metodą asymilacji obrazu z otoczeniem jest wykorzystanie elewacji budynku jako tła, na którym został namalowany. Zabieg taki jest często stosowany w przypadku umieszczania muralu na zniszczonych ścianach. Ma on na celu zakomponowanie obrazu wraz z powierzchnią ściany tak, aby nie ukrywać wszystkich jej niedoskonałości czy ubytków, które stają się częścią muralu i nadają mu charakterystyczny „szorstki” styl. W tym przypadku kompozycja muralu zajmuje 1/3 powierzchni ściany, pozostawiając sporą część muru niezamalowaną. Prosty, czarno-biały rysunek wraz z niedoskonałą i uszkodzoną barwną powierzchnią ściany, która „nakłada” na mural swoisty filtr szumu, tworzy spójną kompozycję chromatyczną. Uwierzytlenieniem spójności z otoczeniem całego założenia jest wykorzystanie otworów okiennych, które poprzez brak stolarki stwarzają efekt nieskończonej głębi (pomieszczenia za otworami okiennymi są opuszczone i zamknięte, przez co kompletnie ciemne) oraz zduplikowanie tego efektu w postaci stworzenia obiektów imitujących iluzję głębi (np. dziurka od klucza). Mural ten to kolejny przykład zjawiska plastra. Jednak zamiast zakrywać zniszczone powierzchnie, stara się je wykorzystać, zmieniając, przez dodanie swojej treści, ich estetykę na nową, lepszą wartość przestrzenną. Dzięki swojemu naturalnemu kamuflażowi stanowi dobrą przeciwwagę dla istniejącego obok sąsiada. *Struktura życia jest wrażliwą formą* oraz *Co słychać u sąsiadów?* jako tymczasowe zabiegi plastyczne w postaci „plastra” wypełniły swoje zadanie kamuflażu przestrzeni – podczas pisania tego artykułu zaczęto prace rozbiórkowe budynku nr 4 oraz uzupełnianie istniejącej luki w pierzei nową zabudową.

Muralia

Kolejny mural znajduje się na skrzyżowaniu ul. Wyszynskiego i Sienkiewicza. W trakcie działań wojennych w tej okolicy zniszczonych zostało wiele budynków, których po dziś dzień nie odbudowano. Na ich miejscach powstają nowe obiekty, które jednak nie do końca odtwarzają przedwojenną zabudowę. Takim przykładem jest budynek wielorodzinny przy ul. Sienkiewicza 42–44 (il. 5, budynek mieszkalny z elewacją w kolorze zielonym). Obiekt utrzymuje linię zabudowy, jednak jego ściana boczna jest ścianą z otworami okiennymi, dodatkowo dostawioną do krawędzi bocznej ściany kamienicy nr 52 przy ul. Wyszynskiego (il. 5, kamienica z elewacją w kolorze beżowym). Uniemożliwia to zabudowę naroża ulic i pozostawia pustą przestrzeń, niezdadną do uzupełnienia budynkiem. W takiej sytuacji ściana boczna kamienicy nr 52 pozostaje martwym punktem na skrzyżowaniu i w tym miejscu zaprojektowany został trzeci mural.

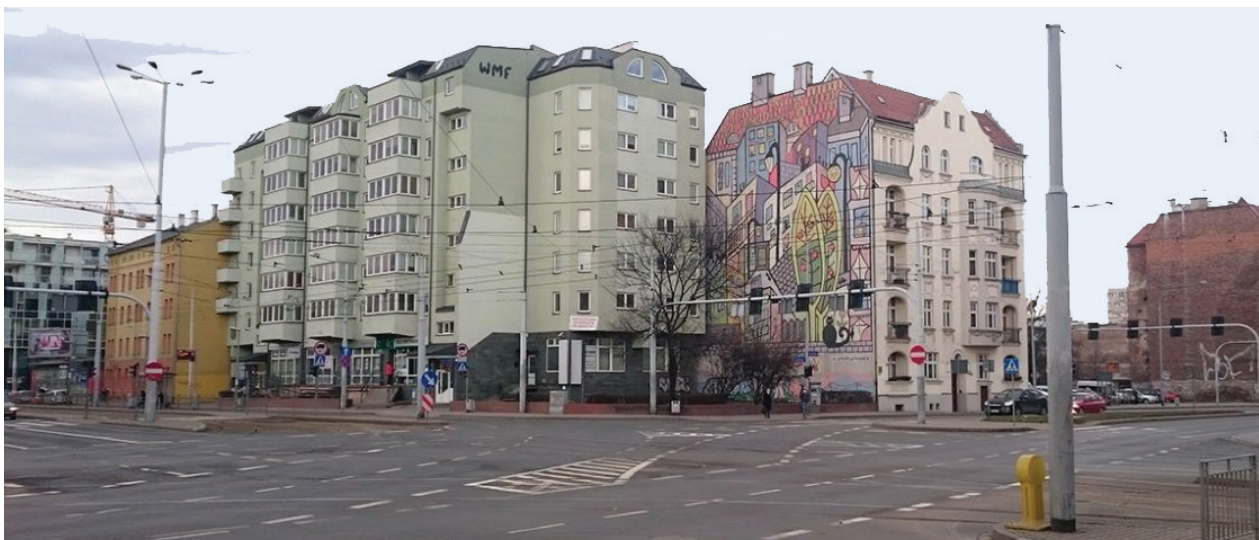
W roku 2006 zorganizowany został konkurs *Muralia 2006*, którego główną laureatką została ówczesna studentka wrocławskiej Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu Aleksandra Kuźmik [11]. Obraz przedstawia kolaż złożony z budynków i elemen-

(Fig. 4). The author presents various elements of human life, which are exemplified by items brought together in a fairly delicate and fragile arrangement. This illustrates the ephemeral and weak system of relations in which man lives, where a breach of one of the elements can lead to a large change or a crash of the entire system in the worst case.

The design is horizontal in character, although this is not clear due to the vertical arrangement of elements which form the structure of the mural. Achromatic, black and white colours with no shades of gray were applied, which together with a simple illustration constitutes a clear and consistent combination. The mural due to its location is set back in relation to the frontage development and in comparison with the neighbouring mural, which strongly emphasises its presence, remains in the background ensuring its existence in this space in a different way. The main method of assimilating the image with the environment is the use of the building facade as the background on which it was painted. Such a procedure is often used when placing a mural on destroyed walls. It aims at designing an image along with the wall surface so as not to hide all its imperfections or defects which become part of the mural and give it a distinctive “rough” style. In this case, the mural painting occupies 1/3 of the wall surface leaving a large part of the wall unpainted. A simple black and white drawing along with an imperfect and damaged colourful surface of the wall, which “imposes” on the mural a peculiar filter of the noise, creates a coherent chromatic arrangement. Authentication of the whole layout consistency with the environment is provided by using window openings, which through the lack of woodwork create the effect of infinite depth (rooms behind window openings are abandoned and closed, thereby completely dark) and duplicating this effect in the form of creating objects that imitate the illusion of depth (e.g. a keyhole). This mural constitutes another example of the phenomenon of “plaster”. Nevertheless, instead of covering the destroyed surfaces, it tries to use them by changing their aesthetics to a new and better spatial value through adding its own content. Due to its natural camouflage it is a good counterweight to the existing neighbour. *The structure of life is a sensitive form* and *What's up with the neighbours?* as temporary artistic procedures in the form of “plaster” fulfilled their space camouflage task – while this article was being written, demolition works of building No. 4 began and the existing gap in the frontage started to be fulfilled with a new development.

Muralia (Muralia)

Another mural is located at the intersection of Wyszynskiego and Sienkiewicza Streets. In the course of war military operations many buildings were destroyed in the area and they have not been rebuilt up to this today. At their locations new objects are built which in fact do not completely reflect the pre-war development. A multi-family building at 42–44 Sienkiewicza Street constitutes an example of this type (Fig. 5, a residential building with

Il. 5. Mural nr 3 przy skrzyżowaniu ul. Wyszyńskiego i Sienkiewicza (fot. M. Proch)

Fig. 5. Mural No. 3 at the intersection of Wyszyńskiego and Sienkiewicza Streets (photo by M. Proch)

tów architektury, a także elementów ożywionych takich jak zieleń czy zwierzęta. Jest to wizja miasta artystki zilustrowana w sposób prosty i utrzymana w stylistyce dziecięcego rysunku (il. 6).

Mural ma orientację wertykalną i utrzymany jest w kolorystyce pastelowej. Dzięki zastosowaniu stonowanych kolorów o podobnej intensywności nasycenia uzyskano efekt spójności z otaczającymi go barwami elewacji. Do jego kompozycji wprowadzono elementy architektoniczne (daszki, kominy, okna), w pewnym stopniu

the facade in green). The object maintains a line of the development, however, its side wall is a wall of window openings, which was extra added to the edge of the side wall of building No. 52 in Wyszyńskiego Street (Fig. 5, a tenement house with the facade in beige). This prevents the development of the corner of streets and leaves an empty space which is unfit to be completed with a building. In this case, the side wall of tenement house No. 52 remains a dead point at the intersection and at that place the third mural was designed.

In 2006, a contest under the name of *Muralia 2006* was organized and the main laureate was the then student of E. Geppert Wrocław Academy of Fine Arts Aleksandra Kuźmik [11]. The image shows a collage consisting of buildings and architectural elements as well as animated elements such as green or animals. It is a vision of the artist's city which she illustrated in a simple way and presented in the stylistics of a child's drawings (Fig. 6).

The mural has a vertical orientation and is painted in pastel colours. Thanks to the application of muted colours with a similar intensity of saturation, the effect of coherence with the surrounding colours of the facade was achieved. Architectural elements were introduced to its design (small roofs, chimneys, windows) trying to imitate the facade of the building to some extent. This allows for experiencing the illusion of the additional and finite facade of tenement house No. 52 and creating a bridge between the two objects. This procedure gives the opportunity of a comprehensive perception of the corner by camouflaging a dead space. Also here, as in the previous examples, we deal with "plaster", a cover for the undeveloped space. However, unlike the previously discussed, this mural, despite the fact that it fills the entire space and is limited by the edges of the wall surface, is not an autonomous entity. Posing as another facade it blends into the adjacent environment and influences the recipients' perception along with it. Hence the effect of

Il. 6. Mural nr 3, *Muralia* (fot. M. Proch)

Fig. 6. Mural No. 3, *Muralia* (photo by M. Proch)

próbując naśladować fasadę budynku. Pozwala to doświadczyć iluzji dodatkowej, skończonej elewacji kamienicy nr 52 oraz stworzyć pomost pomiędzy obydwooma obiektami. Taki zabieg daje możliwość całościowego odbioru naroża, kamuflując martwą przestrzeń. Tu również, jak w poprzednich przykładach, mamy do czynienia z plastrem, przykrywką dla niezagospodarowanej przestrzeni. W odróżnieniu jednak od wcześniej omówionych, mural ten, mimo iż wypełnia całą przestrzeń i jest ograniczony krawędziami powierzchni ściany, nie jest autonomicznym bytem. Udając kolejną fasadę, wtapia się w przyległe do niego otoczenie i działa wraz z nim na percepcję odbiorców. Uzyskano tu efekt iluzji ciągłości zabudowy bez użycia środków budowlano-architektonicznych.

Materializm

Za znajdującą się przy ul. Wyszyńskiego kamienicą nr 52, w kierunku północnym, istnieje kolejny ubytek w linii zabudowy powstały wskutek działań wojennych (il. 7). Sporych rozmiarów luka ukazuje ustawiony równolegle dłuższą ścianą do ulicy, nieczynny budynek gospodarczy. Na tej ścianie zlokalizowany jest czwarty mural. Malowidło zostało stworzone latem 2010 r. w ramach wrocławskiej imprezy „Meeting of Styles” [12], będącej polską edycją międzynarodowego festiwalu. Całość zorganizowała grupa projektowa Kolektyf z Wrocławia.

Na mural składają się duże litery tworzące słowo „materializm”, rozpięte na całej ścianie budynku, dodatkowo anektujące jego boczną przestrzeń. Stanowią one jednak tylko tło, ramę do ilustracji w nie wpisanych. Obrazy luźno przedstawiają interpretację hasła będącego tematem przewodnim. Całe założenie ma charakter dużych rozmiarów graffiti złożonego z mniejszych ilustracji.

Mural zaprojektowany został w orientacji horyzontalnej. Kolorystyka ogranicza się do czerni, bieli, szarości

the illusion of the development continuity without the use of constructional or architectural elements was achieved.

Materializm (Materialism)

Behind tenement house No. 52 at Wyszyńskiego Street, to the north, there is another gap in the development line as a result of military operations (Fig. 7). A large-size gap shows a closed facility building which is situated parallel to the street with its longer wall. The fourth mural is located on this wall. The painting was created in the summer of 2010 within the framework of the Wrocław event “Meeting of Styles” [12], which is the Polish edition of the international festival. The whole event was organised by the design group Kolektyf from Wrocław.

The mural consists of capital letters which form the word “materialism” and it is stretched across the whole wall of the building additionally annexing its side space. However, they only form the background and the frame to the illustration included in them. The images freely depict the interpretation of the password which creates the main theme. The whole layout is of a large-size graffiti character which consists of smaller illustrations.

The mural was designed in a horizontal orientation. The colours are limited to black, white, grey and blue as an emphasis of letters’ framings which form the slogan “materialism”. The grey scale of colours, which were used in the mural, harmonizes with the creamy facade of building No. 52 as well as with the grey facade of the object behind it creating a harmonious combination. Through the location, which is set back in relation to the frontage, the mural draws the viewers’ attention and makes them carefully watch the facades. Its structure and form is a peculiar camouflage for the building due to which the perception of this space is not negative. We are dealing here with

Il. 7. Mural nr 4, *Materializm*, przy ul. Wyszyńskiego (fot. M. Proch)

Fig. 7. Mural No. 4, *Materialism*, at Wyszyńskiego Street (photo by M. Proch)

oraz błękitu jako akcentu obramowania liter tworzących hasło „materializm”. Skala szarości barw wykorzystanych w muralu współgra z kremową elewacją budynku nr 52 oraz szarą fasadą obiektu znajdującego się za nim, tworząc harmonijne zestawienie. Poprzez lokalizację, cofniętą w stosunku do pierzei, mural skupia na sobie wzrok przesuwający się po elewacjach. Jego struktura oraz forma jest swoistym kamuflażem dla budynku, dzięki czemu odbiór tej przestrzeni nie jest negatywny. Mamy tutaj do czynienia z klasycznym przypadkiem zastosowania wielkoformatowego malowidła jako plastra. Podobnie jak w przypadku poprzednich murali podnosi on tymczasowo wartość estetyczną przestrzeni oczekującej na rewitalizację i zagospodarowanie. I w tym przypadku zadanie plastra się skończyło, ponieważ na etapie finalnych prac nad artykułem budynek wraz z murem został zburzony, a działka, na której się znajdował, wystawiona na sprzedaż pod nową inwestycję.

Głodomory

Ostatni mural zlokalizowano sześć budynków dalej w kierunku północnym, w tej samej pierzei, na bocznej ścianie kamienicy nr 70. Tak jak w poprzednim przypadku, ściana ta została odsłonięta przez zniszczenie sąsiadującej zabudowy podczas wojny. Pozostałą część kwartału przy ul. Wyszyńskiego zagospodarowano w czasie późniejszym. Stworzono tam skwer z zieleniem oraz budynek mieszkalny, który swym centralnym położeniem uniemożliwia odtworzenie historycznej tkanki miejskiej.

Malowidło powstało podczas wrocławskiej edycji „Meeting of Styles” w roku 2010, również organizowanej przez grupę Kolektyf. Tym razem nie występowało hasło przewodnie. Organizatorzy nanieśli na ścianę budynku siatkę, w którą wpisane zostały trójkąty. W figury te artyści mogli wmalowywać swoje kompozycje. Większość ze stworzonych tam obrazów to literactwo w formie graffiti i w różnych jego wariantach oraz dwie dominanty kompozycyjne w formie ilustracji (il. 8).

a classic case of using a large-format painting as “plaster”. Similarly to the previous murals, it temporarily increases the aesthetic value of the space which is waiting for revitalization and development. Also in this case the function of “plaster” is over because at the stage of final works on the article the building along with the mural was demolished and the plot of land on which it was located was offered for sale for a new investment.

Głodomory (Guzzlers)

The last mural was located six blocks away to the north in the same frontage and on the side wall of building No. 70. As in the previous case, the wall was uncovered by the destroying of the neighbouring development during the war. The remaining part of the quarter in Wyszyńskiego Street was developed later. A square with a green space and a residential building were built there, which due to its central location makes it impossible to reconstruct the historic urban tissue.

The painting was created during the Wrocław edition of “Meeting of Styles” in 2010, which was also organized by the group Kolektyf. This time there was no motto. On the wall of the building the organizers put a grid in which there were triangles. The artists could paint their own designs in these figures. Most of the paintings which were created there constitute lettering in the form of graffiti and its different variants as well as two compositional dominants in the form of illustrations (Fig. 8).

The mural is oriented vertically and its colours have been limited to two: blue and green in their many shades. The emphasis of the entire layout is formed by three figures which are painted in the upper left corner of the tenement house and are distinguished by colour and form from the rest of the image (the name “guzzlers” was given by a journalist who described the creative activity of their author – Filip Skont Nizołek [13]). The whole layout is full of strong internal contrasts. Geometry and division versus human and rounded shapes. It is also possible to

Il. 8. Mural nr 5, *Głodomory*, przy pierzei ul. Wyszyńskiego (fot. M. Proch)

Fig. 8. Mural No. 5, *Guzzlers*, at the frontage of Wyszyńskiego Street (photo by M. Proch)

Mural jest zorientowany wertykalnie, a jego kolorystyka została ograniczona do dwóch barw: błękitu i zieleni w wielu ich odcieniach. Akcentem całego założenia są trzy postacie namalowane w lewym górnym rogu kamienicy, wyróżniające się kolorem i formą od reszty obrazu (nazwa „głodomory” została nadana przez dziennikarza opisującego twórczość ich autora – Filipa Skonta Nizółka [13]). Całość założenia jest ze sobą silnie skonstrastowana. Geometria i podział kontra ludzkie i obłe kształty. Zauważyć również można diagonalność wynikającą z ułożenia trójkątów oraz trzech istot umieszczonych na krawędzi budynku. Latem, gdy zieleń skweru jest obfita, to właśnie one, „głodomory”, zwiastują obecność muralu w tym miejscu. Dopiero znajdując się dostatecznie blisko, jesteśmy w stanie obejrzeć całość kompozycji. Można uznać, że jest to pewnego rodzaju znak zachęcający do zapoznania się z tą przestrzenią. Niestety umiejscowiony prostopadle do ulicy mural działa jednokierunkowo i jest naturalnie widzialny tylko dla osób jadących z północy na południe. Obraz, jaki na nim został przedstawiony, można zinterpretować jako geometryczną formę naśladującą kształty zieleni istniejące w przestrzeni skweru. Kolorystyka dodatkowo podkreśla ten zabieg, co pozwala na płynne przejście między organiczną masą zieleni a twardą, surową powierzchnią ściany budynku. Dzięki temu optycznie wydłużono zieleniec. Podobnie jak w przypadku muralu *Struktura życia jest wrażliwą formą* faktura fasady bocznej budynku została zaadaptowana jako tło, potwierdzając fakt, iż malarstwo stara się wtapiać w zastane otoczenie, chcąc być jego częścią. Analogicznie do *Muraliów* malowidło jest łącznikiem między dwoma elementami (architekturą i zielenią) oraz zbieżnie do *Materializmu* zawiera w sobie wpisaną grafikę. Mural ten jest przykładem plastra, który łączy w sobie cechy wcześniej omówionych prac, oraz swoistym podsumowaniem tej plenerowej galerii.

Podsumowanie i wnioski

Skupisko murali na jednej z głównych arterii miejskich, umiejscowionych w bliskiej odległości od siebie to zjawisko w mieście rzadko spotykane. Pojedynczy mural zmienia postrzeganie miejsca, w którym się znajduje. Jednak gdy można oglądać obrazy jeden po drugim, odczucie to zostaje spotęgowane. W przypadku wrocławskiej ul. Wyszyńskiego mamy do czynienia z małą galerią malarstwa dużego formatu. Ważnym aspektem takiej plenerowej miejskiej galerii jest jej tymczasowość. Murale w niej zawarte nie są częścią strategii rozwoju miasta czy wytycznych urbanistyczno-architektonicznych. Akcje prowadzące do ich powstania są bardzo często działaniami oddolnymi, wielokrotnie skazanymi na wyczucie kontekstu i estetyki ich autorów. Wielkoformatowe malowidła tworzące taką galerię mają niestety relatywnie krótką egzystencję. Trwa to od kilku dni lub tygodni do kilku lub kilkunastu lat, jednak zawsze pozostaje zjawiskiem okresowym. Obrazy pojawiają się w miejscach tymczasowo „chorych”, przejściowo je zajmując, a spełniwszy swoją funkcję, znikają. Ukazują się natomiast nowe w odmiennej formie oraz w innej lokalizacji. Poprzez nie-

see a diagonal system resulting from the arrangement of triangles and three creatures situated on the edge of the building. During the summer when the green of the square is abundant, it is just them, i.e. the “guzzlers” who herald the presence of the mural in that place. Only by getting close enough are we able to see the whole composition. It can be considered that it is some kind of a sign which encourages us to get familiar with this space. Unfortunately, the mural which is positioned perpendicularly to the street works in one direction and is naturally visible only for people going from the north to the south. The image which has been presented on it can be interpreted as a geometric form imitating the shapes of the green existing in the space of the square. The colours additionally emphasise this trick, which allows for a smooth transition between the organic mass of green and the hard, raw surface of the building wall. As a result, the green area was optically extended. Similarly to the case of the mural *Structure of life is a sensitive form*, the texture of the side facade of the building was adapted as a background confirming the fact that the painting tries to blend into the existing surroundings and wants to become part of it. Similarly to *Muralia*, the painting forms a link between two elements (architecture and green) and convergent to *Materialism* it includes graphics. This mural is an example of “plaster” which combines the features of the previously discussed works and it is a unique summary of this outdoor gallery.

Summary and conclusions

Concentration of murals on one of the main urban arteries, which are situated in close proximity to each other, constitutes a fairly rare phenomenon in the city. A single mural changes the perception of the place in which it is located. However, when it is possible to view images one after the other, this feeling becomes intensified. In the case of Wrocław's Wyszyńskiego Street we are dealing with a small gallery of the large format painting. An important aspect of such an urban outdoor gallery is its temporariness. The murals which are contained therein are not a part of the developmental strategy of the city or urban and architectural guidelines. The actions leading to their creation frequently originate at grass roots level and as such they rely on their authors' sense of context and esthetics. Large format paintings which form this type of gallery, unfortunately have a relatively short existence. It takes a few days or weeks up to a few or several years but it always remains a temporary phenomenon. Images appear in places which are temporarily “ailing”, occupy them for some time in order to disappear when they have fulfilled their function. However, there appear new ones in a different form and in a different location. Through a constant change of the area and spread of the exposition, this process results in a large modification and mobility of urban open-air galleries. The murals, which are presented in the above examples and located in such a gallery in Wyszyńskiego Street as “plasters”, do not constitute an answer to the existing spatial problems here, they are only a temporary substitute for a solution, a tem-

ustanną zmianę obszaru i rozpiętości ekspozycji proces ten powoduje dużą modyfikację i mobilność miejskich galerii plenerowych. Murale, przedstawione na powyższych przykładach, zlokalizowane w takiej galerii przy ul. Wyszyńskiego jako plasty nie są odpowiedzią na zastane tu problemy przestrzenne, są jedynie przejściowym substytutem rozwiązania, chwilową alternatywą, która poprzez dużą liczbę walorów kompozycyjno-plastycznych podniesie estetykę przestrzeni i pozwoli w lepszych warunkach przeczekać czas, po którym przestrzeń ta zostanie zrewitalizowana.

porary alternative, which through a large number of compositional and artistic values will enrich the aesthetics of space and make it possible to wait for some time in better conditions when this space is finally revitalized.

Translated by
Bogusław Setkiewicz

Bibliografia/References

- [1] [Redakcja], *Powstaje młodopolski mural na Galerii Bronowice*, http://krakow.naszemiasto.pl/artykul/powstaje-młodopolski-mural-na-galerii-bronowice-zdjecia,2747160,artgal,t,id,tm.html?przekierowanie_mm=1 [accessed: 3.01.2016].
- [2] Bąkowska M., *Współczesne malarstwo ściennie w przestrzeniach urbanistycznych i architektonicznych – murale*, rozprawa doktorska, Wydział Architektury PW, Wrocław 2000.
- [3] Sikorski T., Rutkowski M., *Graffiti w Polsce 1940–2010*, Carta Blanca, Warszawa 2011.
- [4] Stępień B., *Łódzkie murale. Niedoceniona grafika użytkowa PRL-u*, Księży Młyn Dom Wydawniczy, Łódź 2010.
- [5] Rutkiewicz M., *Rafał Roskowiński Autoportret z murem*, Instytut Kultury Miejskiej, Gdańsk 2012.
- [6] Gralińska-Toborek A., Kazimierska-Jerzyk W., *Doświadczenie sztuki w przestrzeni miejskiej. Galeria Urban Forms 2011–2013*, Fundacja Urban Forms, Łódź 2014.
- [7] Zespół Qualio, *Dialogi wokół murali, raport z badań opinii przeprowadzonych w ulicznych punktach konsultacyjnych*, Fundacja Urban Forms, Łódź 2014.
- [8] Oleksy E., *Nowy mural pojawił się na ścianie kamienicy przy ulicy Benedyktyńskiej 4*, <http://wroclaw.naszemiasto.pl/archiwum/nowy-mural-pojawil-sie-na-scianie-kamienicy-przy-ulicy,1582346,art,t,id,tm.html> [accessed: 12.12.2015].
- [9] *Artystyczna ekspozycja na temat „Przemocy w rodzinie”*, <http://kampaniaprzemoc.pl/2007/001.php> [accessed: 12.12.2015].
- [10] PWR, *Wrocław: Nowy mural przy ogrodzie botanicznym już gotowy*, <http://wroclaw.naszemiasto.pl/artykul/wroclaw-nowy-mural-przy-ogrodzie-botanicznym-juz-gotowy,1448329,artgal,t,id,tm.html> [accessed: 20.06.2012].
- [11] Nogaj M., *Dom jak malowany*, <http://wroclaw.wyborcza.pl/wroclaw/1,35771,3267785.html> [accessed: 7.10.2016].
- [12] Saraczyńska A., *Mural, czyli naścienny materializm artystyczny*, http://wroclaw.wyborcza.pl/wroclaw/1,35771,6989805,Mural_czyli_nascienny_materializm_artystyczny.html [accessed: 1.09.2009].
- [13] Potocki M., *Skont sztuką uliczną walczy z szarżyzną*, <http://www.mmwroclaw.pl/artykul/skont-sztuka-uliczna-walczy-z-szarzyzna-foto,2830890,artgal,t,id,tm.html> [accessed: 10.11.2015].

Streszczenie

Artykuł opisuje zjawisko występowania wielkoformatowego malarstwa ściennego (murali) w przestrzeni miejskiej oraz wyjaśnia związany z tym zjawiskiem termin „plaster” i jego rolę w modyfikowaniu otoczenia. Badanie przeprowadzono na przykładzie jednej z arterii miejskich Wrocławia – ul. S. Wyszyńskiego, na której w niewielkiej odległości występuje pięć murali. Szczegółowa analiza kompozycyjno-plastyczna, a także funkcjonalno-przestrzenna określa ich znaczenie w kontekście miejsca i pokazuje ich wpływ na przestrzeń, w której istnieją. Ukazane cechy oraz zależności między nimi występujące pozwalają również zobrazować i wytłumaczyć fakt istnienia plenerowej galerii, którą tworzą.

Słowa kluczowe: mural, przestrzeń miejska, kompozycja przestrzenna, plaster, street art, uliczna galeria

Abstract

The article describes the phenomenon of the presence of largeformat wallpainting (murals) in urban space and associated with this phenomenon, the term “plaster” (wall patch) and its role in the changing environment. The study was conducted on the example of one of the city arteries of Wrocław – Wyszyńskiego Street, in which, at a small distance, there are five murals. A detailed analysis of the forming composition as well as the functional-spatial one determines their importance in the context of place and shows their impact on the space in which they exist. The shown characteristics and dependencies occurring between them also allow us to illustrate and explain the fact of existence of an outdoor gallery which they form.

Key words: mural, city spaces, spatial composition, “plaster” (wall patch), street art, street gallery

Dekoracja sztukatorska *sala terrena*
w pałacu w Gorzanowie
(fot. M. Jagiełło, 2016)
Stucco decoration *sala terrena*
in the palace in Gorzanów
(photo by M. Jagiełło, 2016)